

Hur kan kroppen och det fysiska hjälpa oss lärare att arbeta transdisciplinärt? Vad har mellanrummen för betydelse och hur kan de stimulera oss feministiska pedagoger att utveckla ett språk som bättre förmår att beskriva relationen mellan oss människor och den materiella värld vi lever i?

VAD KAN "ÅTERKOMSTEN AV DET MATERIELLA" GÖRA FÖR FEMINISTISK PEDAGOGIK?

HILLEVI LENZ TAGUCHI

Det är snart två år sedan jag blev inbjuden att delta i ett symposium på Europas största utbildningskonferens. Temat var "The Return of the Thing: feminism and the material in educational research". Symposiet handlade om huruvida det var möjligt att överskrida idén om subjektet som en effekt av diskurserna genom att vända tillbaka till det materiella. Nu när vi äntligen har fått akademien att acceptera den diskursiva vändningen, hade vi inte glömt något på vägen? Jag fördjupade mig i den feministiska fysikern Karen Barads texter och boken *Meeting the Universe Halfway* (2007). Här konstaterar hon besviket, på ett snarlikt sätt, att nu när vi till slut fått alla att inse att diskurser faktiskt har en avgörande betydelse i vår ständigt pågående process av tillblivande, då tycks kroppen självt och det fysiskt materiella i världen runt omkring oss plötsligt ha förlorat all betydelse för vilka vi blir. Ja, detta trots att vi förstår att vi existerar i ett ömsesidigt beroendeförhållande till allt runt omkring oss och att vi är en produkt *av* denna värld och inte en isolerad organism *i* den. Men faktum är att flera feministiska

forskare sedan början av 1990-talet faktiskt har synliggjort och diskuterat det här ömsesidiga förhållandet mellan kropp, materia och diskurs, och omöjligheterna i att sätta gränser för var kroppen börjar och slutar i förhållande till materiella ting såsom proteser, pacemakers och implantat. De har också diskuterat de diffusa gränserna och ogörliga distinktionerna mellan kön och genus, människa och icke-människa.

Karen Barad, som är väl förankrad i Butlers materialiserings- och performativtetsbegrepp, föreslår det hon kallar *agential realism* – en ”agentinriktad realism” som innebär att även det materiella har agens i förhållandet till andra ting eller mänskliga subjekt. I korthet handlar den om att vi riktar blicken mot mellanrummen och de intraaktiviteter som uppstår *e*-mellan organismer och ting i verkligheten, såväl de organismer vi kallar mänskliga som de vi uppfattar som icke-mänskliga. Här uppstår materiellt-diskursiva fenomen, skriver Barad. Ja, var och en av oss

består av en rad materiellt-diskursiva fenomen i det ständigt pågående flödet *e*-mellan olika organ, huden och luften, vattnet, hudkrämen, kläderna, kylan, vinden... och våra föreställningar om vilka vi vill eller behöver vara. I mitt eget utbildningssammanhang kan det handla om att exempelvis stolen är en ”performativ agent” i pedagogiska praktiker, det vill säga att den har agens i den

Stolen håller oss på plats under samlingen, lektionen, föreläsningen eller seminariet.

intraaktivitet som uppstår och pågår emellan stolen och barnet, eleven, studenten eller forskaren. (Intraaktivitet är ett fysikaliskt begrepp som Barad använder för att markera att det inte handlar om den *interaktivitet* vi vanligtvis hänvisar till i interpersonella relationer.) Våra kroppar blir sittande på specifika sätt beroende på hur vi (diskursivt) förstår varför och hur vi skall sitta på den här stolen just nu. Eller med andra ord: Här uppstår det materiellt-diskursiva fenomenet av *specifikt sittande*. Stolen håller oss på plats under samlingen, lektionen, föreläsningen eller seminariet. Den är till och med delaktig i att reglera vad vi är beredda att säga och inte i de pedagogiska rum som materiellt-diskursivt avkräver oss detta specifika sittande. I förskolorna är det ofta istället fastklitrade prickar på golvet som tvingar ner barnens kroppar mot kalla linoleummattor under morgonsamlingarna. Pricken intraagerar med barnen och håller dem på plats. Det handlar om ett materiellt-diskursivt fasthållande av olika kraft och intensitet, beroende på hur barnet blir positionerat och samtidigt positionerar sig självt; exempelvis som typisk flicka eller pojke, ”stökig”, ”diagnostiserad”, ”lugn-&-snäll” eller till och med ”heteronormativt-misstänksamt-lydig-&-och-snäll”.

Så vad kan denna posthumanistiska och poststrukturellt förankrade materiella vändning ha för betydelse för feministisk pedagogik?

När jag stötte på de här texterna om ”återkomsten” av det materiella, inte minst i Stacey Alaimos och Susan Hekmans antologi *Material Feminisms* (2008), tänkte jag först: ”Vadå? Vi har verkligen inte ’dissat’ det materiella!” Som lektor inom lärarutbildningen och forskare i pedagogik har jag haft stora ambitioner att i min undervisning arbeta transdisciplinärt, över och bortom de maktproducerande och ofta ömsesidigt uteslutande och djupt könade dikotomierna teori/praktik, vetenskap/konst, intellekt/kropp, kunskap/affekt, och inte minst den språkliga kunskapen/den kroppsligt materiella kunskapen. I min undervisning har jag och studenterna tillsammans undersökt hur möbler och undervisningsmaterial i de pedagogiska rummen går att förstå som diskursivt inskrivna, precis som vi själva: Hur miljöer aktivt *gör* barn och elever till de förskole- och skolbarn de görs och gör sig till. Detta görande pågår i komplexa processer av intersektionalitet, där genus, etnicitet, heteronormativitet, funktionshinder, klass kan vara aktiva diskursiva inskrivningar som intraagerar med det materiella.

Jag och mina kollegor har genomfört kurser i utforskande matematik med musik, dans och arkitektur i skön kombination. Vi har skrivit hybridtexter baserade på personliga minnesberättelser, mediatexter, dokumentationer från egna utforskande arbeten i naturvetenskap, integrerat med dokumentationer av barnens läroprocesser när de utforskar exempelvis sniglar på tusen och en olika sätt under den verksamhetsförlagda utbildningen. Alla dessa läroprocesser, som handletts kollaborativt tillsammans med studenterna, har

materialiserats till uppsatser med avancerade teoretiska analyser och pedagogiska konsekvensbeskrivningar av mycket hög akademisk kvalitet.

När jag sedan tänkte efter lite närmare på alla möten jag haft med feminister, feministiska och kritiska pedagoger, så är inte alltid ett transdisciplinärt överskridande arbetssätt helt och hållet självklart. I diskussion efter diskussion skymtar antingen-eller-tänkandet fram. Alternativt att man kan göra både-och, men knappast samtidigt. Och vi vet alla vad som har högst värde; det vedertaget vetenskapliga på bekostnad av det konstnärliga, kroppsliga, tingsliga, affektiva, kvinnliga. Den fråga som Audre Lorde ställde till oss redan 1984 tycks bestå mer än 20 år senare. Kan vi kritiskt granska och utmana mästaren med hans egna verktyg eller måste vi hitta våra egna? Återigen tänker jag: ”Nej, svaret kan aldrig vara ett val mellan antingen eller eller ett separerat både och.” I skolorna ser det dessvärre fortfarande ut så med bild, rörelse och slöjd. De är isolerade och nedvärderade ämnen som aldrig tycks få något annat värde än att vara stunder av ”mindfulness”, så att eleverna kan prestera bättre i akademiska ämnen.

Då tänker jag att den materiella vändningen trots allt *kan* hjälpa oss; också oss som länge och intensivt, men ofta i motstånd och bemötta med stor misstro och brist på fantasi, arbetat med många former av feministiskt inspirerad gränsöverskridande undervisning och skrivprocesser. För vad Barad och de andra materiella post-humanistiska feministerna erbjuder oss är att förstärka och utveckla vårt språk – vårt

sätt att tala och skriva om det som pågår i de materiellt-diskursiva mellanrummen. Med ett utvecklat språk kan vi kanske bättre göra de materiellt-diskursiva fenomenen synliga för såväl akademiker, lärare, pedagoger och feminister... Ja, för alla som seriöst vill arbeta med en transdisciplinär och överskridande feministisk pedagogik.

Hillevi Lenz Taguchi

Docent och lektor i pedagogik

Stockholms universitet

Pedagogiska institutionen

106 91 Stockholm

hillevi.lenz-taguchi@ped.su.se